

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

ОРІЄНТОВНИЙ КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема уроку	№ с.	Дата
1.	Робота з деформованими реченнями та текстом.	4	
2.	Про що говорить заголовок. Складання плану тексту.	7	
3.	Засоби зв'язку речень у тексті. Складання тексту-розповіді за малюнком і кінцівкою.	11	
4.	Складання розповіді про своє місто (село).	14	
5.	Складання розповіді з елементами опису.	18	
6.	Складання міркувань.	23	
7.	Написання привітання, запрошення, інструкції.	26	
8.	Як писати листи.	29	
9.	Написання переказу оповідання за колективно складеним планом.	34	
10.	Складання тексту за початком.	39	
11.	Складання розповіді з елементами опису.	45	
12.	Написання переказу за прочитаним твором без зачину та кінцівки.	49	
13.	Складання казки за уявою (на тему «Краплинки-сестрички»).	52	
14.	Написання переказу тексту за самостійно складеним планом та опорними словами.	57	
15.	Удосконалення текстів.	62	
16.	Складання висловлювання про прочитаний твір.	65	
17.	Складання розповіді на тему «Мої літні канікули».	68	

Дата _____
Клас _____

УРОК 1

Тема. Робота з деформованими реченнями та текстом.

Додатковий матеріал до уроку

Мета. Повторити та узагальнити знання учнів про речення, текст; вчити учнів віднаходити правильні межі речень, складати речення з розсипаних слів, об'єднувати речення у зв'язний текст; розширювати і збагачувати словниковий запас учнів, розвивати зв'язне мовлення, вчити бачити і розуміти прекрасне, виховувати почуття любові до природи.

Обладнання. Ілюстрації, мовний матеріал.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

— Сядьте рівненько, слухайте тихенько, відповідайте жвавенько, пишіть гарненько.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Хвилинка поезії.

— Послухайте вірш Надії Красоткіної.

Кінець літа

Прохолодно стає, а не хочеться,
щоб надвечір ішли холоди.
Над рікою тумани клубочаться
і повзуть над луками з води.
Літо раптом взяло і кінчається,
ніби й зовсім його не було.
За пташками у вирій збирається
й забирає з собою тепло.
Вже і ластівки гнізда покинули,
в надвечір'ї тепер не дзвенять.
Соловейки за ними полинули,
ген лелеки у небі летять...
Щось так мало завжди того літечка,
що не можна й натішитись ним.
Вже пшениці нема в полі й житечка —
колоски стали хлібом святим.
Ну, а літо взяло і кінчається.
Дощик слізно в шибки стукотить...
Це воно так із нами прощається.
А за ним прийде осінь умить...

— Який настрої він вам навіває?

— Чому?

— За чим ви найбільше жалкуєте?

— Так, діти. Ще зовсім недавно ви купалися в річці, гралися на зеленій травичці. А сьогодні під ногами шурхотить опале листя, птахи співають свої прощальні пісні. Проте осінь — золота пора. Вона принесла нові яскраві барви, нові звуки.

2. Гра «Збери в кошик осінні слова».

Сонечко, гриби, жовте листя, ягоди, яблука, дощик, туман, перелітні птахи, сніг, райдуга, позолота, врожай, проліски, бурулька.

3. Гра «Добери слово».

Осінь (яка?) — ... (*щедра, золотокоса, жовтогаряча, багата, чарівна, барвиста, чепурна, святкова...*)

Дерева — ... (*різнокольорові, строкаті, позолочені, задумані...*)

Листочки — Небо —

Трава — Хмарка —

Сонце — Дощ —

III. Оголошення теми і мети уроку.

— Сьогодні на уроці ми працюватимемо з деформованими реченнями і текстом; складатимемо речення з «розсипаних слів», порівнюватимемо набір слів і текст; об'єднуватимемо речення у зв'язний текст.

IV. Робота з мовним матеріалом.

1. Гра «Порівняй».

Учитель спочатку зачитує окремі слова, а потім — текст.

- Кіт, очі, кинувся, ніс, бігти, гніздо, клювати, дерево, ворона, пташенята, побачив, вліз, стара, одного разу, Васько, вона, злякався.
- Одного разу кіт Васька побачив у гнізді пташенят. Але тільки він виліз на дерево, як прилетіла стара ворона. Вона почала клювати kota в очі і ніс. Злякався кіт і кинувся бігти.

— Що ви почули у першому випадку?

— Що прозвучало потім?

Висновок. У першому випадку був лише набір слів. У другому — за допомогою цих самих слів ми намалювали словесну картинку.

2. Робота з картками.

Вибрати і позначити рядки, в яких записані речення.

- Хто найсильніший із тварин
- Один раз на рік у норі лисиця
- Світає
- Ще холодно
- Малювати фарбами
- Співами та грою на роялі
- Намалював сім
- Засніжило
- Який прекрасний ранок

3. Відповіді на запитання.

- Що виражає речення?
- Як пишуться слова в реченні?
- Як пишеться перше слово в реченні?
- Що потрібно ставити в кінці речення?

4. Складання і записування речень з розрізнених слів за схемами-опорами.

- З, хмари, малої, дощ, буває, великий.

З хмари _____ дощ .

- довго, дощем, Перед, роса, не висихає.

Перед _____ довго _____ не _____ .

5. Зіставлення двох груп речень. Визначення, яка з них є текстом.

- Прийшов хлопчик зі школи. Укрився багрянцем клен. Бджола мала, а й та працює. Білка дуже старанно запасає на зиму корми — жолуді, горіхи, гриби.
- Минуло тепле літо. Настала осінь. Пожовкли дерева. Вітер зривав з них зів'яле листя і кружляв ним над лісом. Листя спадало на землю і стиха шаруділо.

6. Відповіді на запитання.

- Чим текст відрізняється від групи окремих речень?
- Що таке текст?
- З яких частин складається текст?

7. Розмежування речень.

Ранок

Чи бачив ти як сходить сонце з кожним його промінчиком все навкруги оживає кожна квіточка кожен листочок намагається вловити сонячний промінець не можуть без сонечка обійтись ні рослини ні тварини

8. Складання зв'язного тексту з деформованих речень.

- Родичем, бурундук, білки, є; шоками, за, нього, в, є, мішки; він, у, живе, лісах, північних; бурундук, їсти, горішки, любить.
- У, сороки, добре, гніздо, сховане; часто, сороки, гніздо, у, густому, чагарнику, заховане; підійти, до, важко, її, гнізда; сороки, у, зір, гострий, слух, гарний.

Фізкультхвилинка.

Вітерець ураз примчав
і зробив чимало справ:
хмарки в небі розігнав
і листочки позривав,
їх підкинув в вишину
й полетів удалину.

9. Робота в зошиті (с. 3-5).

Завдання 1. Прочитати і відгадати загадку. Відгадку записати. Скільки речень у загадці?

Осінь. **4**

Завдання 2. Скласти речення з «розсипаних» слів за схемою.

Осінь іде й за собою дощ веде.

Завдання 3. Позначити рядки, в яких записані речення.

Задощило. Над річкою стелиться туман. Вже холодно.

Завдання 4. Прочитати. Знайти правильні межі речень. Текст записати.

Дятел цілий день у лісі літає. Під корою їжу шукає. Дзьобом вистукує. Комашок з-під кори тягає.

Завдання 5. Прочитати запис. Пронумерувати, в якій послідовності треба розставити речення, щоб розповісти про клен восени.

3 Біля клена килим золотий лежить.

2 Клен від холоду дрижить.

1 Облітає листя з клена.

Завдання 6. З деформованих речень скласти і записати зв'язний текст.

Швидко наближалася осінь. Дереву ночами змінювали зелений колір на золотистий. Лише зрідка чулися голоси співочих пташок. Вони готувалися до перельоту в теплі краї.

V. Підсумок уроку.

— Прочитати подані речення. Вибрати ті, які подобаються. Скласти з ними текст «Рання осінь».

Настала осінь. А на порозі вже стояла осінь. Пожовкло листя на берізках, почервоніло на кленах. У зелені коси беріз вплелися золоті стрічки. Прощальним багрянцем спалахнули клени. Осінь сплела сітку із срібних ниток бабиного літа. Одягла коралове намисто шипшина. На кущах шипшини з'явилися червоні ягідки.

УРОК 2

Дата _____

Клас _____

Тема. Про що говорить заголовок. Складання плану тексту.

Мета. Повторити та узагальнити знання учнів про текст; вчити визначати головну думку тексту; ділити текст на абзаци; визначати головну думку кожного абзацу; вибирати суттєве, розпізнавати головне; добирати заголовки, співвідносити їх із змістом тексту; складати план тексту; розширювати і збагачувати словник дітей; розвивати зв'язність висловлювань, увагу та спостережливість; виховувати любов до рідної мови; бажання її вчити.

Обладнання. Таблиця, ілюстрації про осінь, зображення лисички, ілюстрація до твору В. Сухомлинського «Як котові соромно стало», листочки клена, на звороті яких записані завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

— Відгадайте загадку і скажіть, яка зараз пора року.

У садах, гаях блукає,
жовту одіж зодягає,
золотисту стелить постіль,
жде сестрицю білу в гості. (*Осінь*)

— Сьогодні ми вирушимо у подорож до красуні Осені на кленовому листочку.

III. Оголошення теми і мети уроку.

— На сьогоднішньому уроці під час подорожі ми повторимо матеріал про текст, будемо вчитися добирати заголовки, співвідносити їх із змістом тексту; вчитимемося ділити текст на абзаци, визначати головну думку кожного, тобто складати план тексту.

IV. Робота з мовним матеріалом.

1. Перша зупинка «Чомучка».

а) Відповіді на запитання.

— Що називається текстом?

— Що таке тема тексту? Мета?

б) Зіставлення двох груп речень. Який із них є текстом?

I

Восени деякі пташки летять у вирій. У зайця довгі вуха і короткий хвіст. Укрився багрянцем клен. Присмерком садок зустрів нас тишею і казковим убранням дерев.

II

Жовтокоса чарівниця-осінь примчала на золотому коні у ліс. Торкнулася чарівною паличкою верхівок дерев. І зашелестіли на них багряні шати. На землі рясніє барвистий килим. Чудово навкруги!

2. Друга зупинка «Загадкова».

а) — Чи можна озаглавити речення, які становлять текст? (*Попередній текст про осінь.*)

— Чому? На що автор хотів звернути увагу? Який заголовок із запропонованих найдоцільніший? («*Чарівниця-осінь*», «*Осінь*», «*Пізня осінь*», «*Осінній ліс*».)

б) Послухайте текст. Подумайте і скажіть одним реченням, про що це оповідання.

Сергійко посадив дерево. Воно було кривеньке і негарне. Сусіди дивувалися: «Навіщо отой непотріб у землю встромив?» Але хлопчик старанно доглядав саджанець. Обкопував його, підживлював, поливав, оббирав на ньому гусінь.

Проїшли роки. Сергійкове деревце стало гарним, вигналося ген над хатою.

— За що Сергійко заслуговує похвали?

— Доберіть заголовок. (*Сергійко-садівник.*)

3. Третя зупинка «Кмітлива».

а) Відповідність заголовка темі і меті тексту.

Прочитати текст. Чи відповідає зміст заголовка? Чому?

Оце так зустріч!

Рано-вранці діти пішли до лісу. Ось і знайома галявина. Під дубом сховалася сімейка білих грибів. На краю — підберезники, сиріжки. А біля ялинок у моху примостилися маслюки. Оленка і Василько швидко наповнили свої кошики. Почали допомагати Ігорю. Додому всі верталися задоволені.

б) Творчі завдання на визначення теми і мети текстів. Підбір заголовка.

* * *

Шумить зелений ліс. На галявині — могутній дуб. Біля нього схилилася берізка. Дуб захищає її від вітру. Він великий і сильний. Берізка тріпоче листочками і радіє.

Тема. Ліс. Дерева в лісі.

Мета. Краса дерев у лісі.

Заголовок. Дуб і берізка.

* * *

У Ліди є котик. Лапки біленькі. Зубки гостренькі. Сам увесь сірий. Сидить котик і сумує, бо зима настала. Пошила Ліда йому килимок. А котик притулився до Ліди й муркоче.

Тема. Домашні улюбленці.

Мета. Турбота про домашніх улюбленців.

Заголовок. Килимок для котика.

Підсумок.

— Отже, текст — це зв'язані за змістом речення. Те, про що чи про кого повідомляється, розповідається в тексті — це його тема. Кожен текст чогось навчає. Це його мета. До тексту можна дібрати заголовок. Він виражає тему тексту.

4. Четверта зупинка «Відпочинок».

Ми — берізки і кленці,
в нас тоненькі стовбурці.
Ми в стрункі стаєм ряди,
виправляєм гілочки.
Ледь зіп'ялись з корінців,
дістаєм до промінців.
Ми стискаєм їх вогонь
в з'елені своїх долонь.
Хилять свіжі вітерці
вліво-вправо стовбурці.
Ще й верхівки кожен ряд
нахиля вперед-назад.

5. П'ята зупинка «Творча». Робота в зошиті (с. 6-8).

Завдання 1. Прочитати текст. Визначити його тему.

Тема. Осінь. Чарівниця-осінь.

Завдання 2. Прочитати текст. Дібрати до нього заголовки із запропонованих і обгрунтувати свій вибір.

Заголовок. Зустріч у лісі.

Завдання 3. Розглянути малюнки. Дібрати і записати назви до них. Усно скласти оповідання.

1) Поранений перепел.

2) Допомога.

3) На волі.

Завдання 4.

а) Вступне слово вчителя.

— Зараз ми будемо складати план оповідання. Це допоможе вам навчитися переказувати текст. Спочатку треба зрозуміти зміст тексту, визначити його головну думку, мету, чітко уявити собі послідовність подій, причинно-наслідкові зв'язки. Потім проаналізувати будову тексту: зазначити зачин, з'ясувати,

про що йдеться в основній частині, виділити кінцівку. Можна поділити текст на абзаци. В кожному абзаці вибрати головне і записати одним реченням чи словосполученням. Так отримують план тексту. Він може бути у формі розповідних, або питальних речень. Часто пункти плану виражаються словосполученнями або окремими словами.

б) Розгляд і аналіз пам'ятки.

Як складати план тексту

1. Перечитай оповідання, виділивши для себе його частини.
2. Поділи оповідання на частини, позначивши початок і кінець кожної.
3. Перечитай першу частину, виділяючи в ній головне, визначаючи важливі місця.

4. Придумай назву для цієї частини тексту і запиши у зошит.

5. Працюй так само під час читання наступних частин тексту.

6. Перевір себе: прочитай текст; переглянь оповідання; переконайся у тому, що план відображає головне, що не пропущено головних подій.

— Чи можна за пунктами плану відтворити весь текст?

в) Відгадування загадок.

* * *

Лапки м'якенькі,
кігті гостренькі,
вночі бродять,
на лови ходить. (Kim)

* * *

Мають всі сіреньке пір'я,
завжди скачуть на подвір'ї,
галаслива їхня зграя.
Діти, хто пташок цих знає? (Горобці)

г) Розгляд ілюстрації (зошит, с. 7).

г) Читання оповідання В. Сухомлинського «Як котові соромно стало» (зошит, с. 7) вчителем чи самостійно учнями.

Словникова робота.

Мружитися — дивитися, стуляючи повіки, приплющивши очі.

Принишкнутти — стати напружено-уважним, зосередженим.

Невдаха — той, кому не щастить.

д) Робота над змістом тексту.

— Хто сидів на паркані?

— Що хотів зробити кіт?

— Чи вдалося котові упіймати горобця?

— Чому котові було соромно?

— Чи співчуває автор котові? Чому ви так гадаєте?

е) Робота над абзацами.

— Прочитати кожен абзац. Виділити головне в кожній частині, записати одним реченням чи словом.

План

1. Кіт на полюванні.

2. Невдалі лови.

3. Невдаха.

є) Запис у зошиті (с. 8).

ж) Аналіз написаного.

V. Підсумок уроку.

Шоста зупинка «Тестова».

Тест №1. Чи можна цю групу речень назвати текстом?

Я пішов у кіно. Кінотеатр на нашій вулиці. Вона — одна із найдавніших вулиць Києва. Київ — центр усіх залізничних шляхів країни. Залізниця — артерія народного господарства.

1) Ні.

2) Так.

Тест №2. Який із поданих заголовків відповідає основній думці тексту?

Восени ведмідь знайшов собі барліг. Склав клишоногий смужки кори, листочки та мох у яму, ліг і заснув. Але невдовзі зігнали його з місця собаки. Ледь утік! Заховався у сніг. І тут знайшли. Хто б ви думали? Мисливці. Втретє довелось сховатися. Заліз ведмідь на дерево і спав до весни.

1) «Ведмідь».

2) «Здогадайся».

Тест №3. У який словах поданих речень міститься думка, яку можна розгорнути у текст?

1. Яке незвичайне небо!

2. Дивний випадок трапився зі мною.

3. Який кумедний мій песик!

1) В іменниках.

2) У прикметниках.

УРОК 3

Дата _____

Клас _____

Тема. Засоби зв'язку речень у тексті. Складання тексту-розповіді за малюнком і кінцівкою.

Додатковий матеріал до уроку

Мета. Узагальнити, систематизувати знання учнів про текст; розвивати уміння узагальнювати зібраний матеріал, визначати опорні моменти висловлювання, добирати потрібні засоби для поширення речень і частин цілого; вчити дітей уважно слухати і відповідати на запитання; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати зв'язне мовлення; виховувати любов до рідної природи, бажання її пізнавати і охороняти.

Обладнання. Таблиця, ілюстрації до теми.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Відповіді на запитання.

- Що таке текст?
- Які є види текстів?

2. Робота над текстом з повторами.

— Послухайте текст. Які недоліки помітили? (Повторюються слова *горобенятко, Андрійко*.)

Мале горобенятко випало з гнізда. Горобенятко жалібно пищало. Андрійко знайшов горобенятко. Андрійко посадив горобенятко у гніздо.

- Чи подобається вам такий текст?
- Як ще можна назвати горобенятко? (*Воно, пташеня, бідолаха*.)
- А як інакше назвати Андрійка? (*Хлопчик*.)

— Замініть слова, що повторюються. Прочитайте текст ще раз. Подобається він вам тепер?

III. Оголошення теми і мети уроку.

— Сьогодні на уроці повторимо, що ми знаємо про текст, творчо попрацюємо над текстами, щоб вони були досконалими, будемо вчитися усувати слова, які невиправдано повторюються, замінювати їх синонімами із наступним переконструюванням тексту (засоби зв'язку речень у тексті). Такі вправи допоможуть виробити звичку бути пильними та вимогливими до власного мовлення.

IV. Робота з мовним матеріалом.

1. Робота в зошиті (с. 9-11).

Завдання 1. Прочитати текст. Підкреслити слово, яке повторюється. Записати, якими словами його можна замінити. (*Щуця — воно, малого, його, песика, він*.)

2. Поетична хвилинка.

Загадка

У лісі біля пня — біготня.
Народ робочий
весь день клопоче. (*Мурашки*)

Мурашки думають про зиму

Знайшов мурашка гарну бадилину.
Везе-везе... везе-везе...
І так, і с'як, і вгору, і в долину! —
така важка, ніяк не доповзе.
Прийшла на поміч різна комашина,
ще й коника гукнули стрибунця.
Три дні, три ночі царство мурашине
рубало бадилину на дровця.

Ліна Костенко

Завдання 2. Прочитати текст. Підкреслити слова, які є засобами зв'язку між реченнями. (Мурашники — молодь, вони, їх, комаха.)

3. Це цікаво знати!

Серед родини оленевих нашої фауни найбільшим за розмірами і наймогутнішим парнокопитним звіром є лось. Довжина його тіла близько 3 м, маса — 500 кг. На голові — широкі, лопатоподібні, спрямовані в боки роги, які відрізняють його від решти видів оленів. Особлива і будова його тіла: кремезна статура, міцна грудна клітка, дуже видовжені сильні ноги, масивна витягнута горбоноса голова з помітно збільшеною м'ясистою верхньою губою, що звисає над нижньою, та великими широкими рухливими вухами. Шия коротка, товста, зі стоячою гривею. Хвіст короткий. Грубий, густий волосяний покрив лоса одноманітного темно-бурого кольору.

Лося, який нерухомо стоїть у лісових заростях, важко побачити: його забарвлення зливається з навколишнім середовищем.

Завдання 3. Прочитайте текст. Вставте пропущені слова, які є засобами зв'язку речень у тексті. Скористайтеся словами з довідки.

V. Робота над складанням оповідання за малюнком і кінцівкою.

1. Загадки.

* * *

Хто комах з кори виймає,
про здоров'я лісу дбає? (Дятел)

* * *

Прилетіли улани, сірі жупани,
червоні шапочки:
рубають пень на трісочки. (Дятли)

2. Розгляд малюнка дятла.

3. Відповіді на запитання.

- Де живе дятел?
- Який він?
- Чим живиться?
- Яку користь приносить?

Дятел — осілий, кочовий птах України. Оселяється в лісах, садах, парках. Шия білого кольору, шия поділена чорною смугою на дві половинки, хвіст чорний. Гніздиться в дуплах, які видовбує сам. У кладці 5-6 білих яєць. Насиджує переважно самка протягом 14-15 днів. Живиться комахами, таким чином лікує дерева.

4. Складання оповідання про дятла.

* * *

Я йшов по осінньому лісу. Було холодно. Листя опадало тихо й непомітно. Під ногами стелився килим з жовто-багряних листочків. Раптом почувся стукіт дятла. Я почав розглядати його. Середній на зріст, вигнута сіро-біла спинка, білий з червоною плямкою колушок на грудях, довгий хвостик з сіро-чорним забарвленням, чорно-білі крильця, маленький чубчик, довгий міцний дзьоб. За допомогою дзьоба дятел виймає шкідників.

Мені сподобалася ця пташка. Недаремно його називають «лісовим лікарем».

* * *

Це ж дятел ритмічно вистукує звуки, які лунають по усьому лісу! Маленька пташка з ошатним яскраво-червоним чубчиком, голівка і спинка чорні. На чорних крилах білі смужки і плямочки. Як тільки його не називають — і «швидкою допомогою», і «лісовим лікарем», і «санітаром дерев». А усе тому, що міцним і невтомним дзьобом-молоточком він увесь день вистукує стовбури дерев. Сяде дятел на дерево, гострими кігтками зачепиться за стовбур, зіпреться на жорсткий хвіст і стукає.

Тому дятла і називають лісовим лікарем, адже він з-під кори шкідників дістає, хворі дерева лікує.

